

УДК: 32:341.67

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.191>

УКРАЇНСЬКА ФОРМУЛА МИРУ: ПРАВОВА ДИСКУСІЯ

Полюхович О.І.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних наук
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

Міщук І.В.,

*кандидат юридичних наук,
професор, завідувачка кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

Вознюк С.С.,

*здобувачка 2 рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

Полюхович О.І., Міщук І.В., Вознюк С.С. Українська формула миру: правова дискусія.

Стаття присвячена висвітленню правової природи Української формули миру, її належності відповідно до норм національного та міжнародного законодавства, зокрема – дискусійності реалізації положень формули миру. Авторами зазначено, що Українська формула миру стала напрацюванням українського уряду після ряду безрезультативних умов із російською федерацією щодо укладення перемир'я.

Досліджено рішучість української сторони у викладених десяти умовах, що є інструментом встановлення миру в межах держави. Зважаючи на відсутність нормативно-правових актів щодо висвітлення суті Української формули миру, для її повного розуміння запропонована власна дефініція поняття: Українська формула миру – це ініційовані Україною 10 беззаперечних умов закінчення військових дій, пов'язаних із посяганням російської федерації на територіальну цілісність України, що становлять взаємопов'язаний комплекс заходів, націлених на відновлення територіальної цілісності держави, гарантування безпеки у промисловому секторі та недопущення подібних ситуацій у майбутньому, притягнення до відповідальності винних, за залученням міжнародного співтовариства.

Зазначено, що реалізація формули миру передбачається відповідно до Основного Закону та Статуту ООН з можливістю залучення спеціальних міжурядових інституцій. Проаналізовано, що негативним чинником на шляху реалізації положень в рамках ООН виступають необов'язковість до виконання резолюцій ООН та наявність у російській федерації права вето.

Прослідковано прихильність до положень формули миру міжнародного співтовариства та порядок зустрічей щодо обговорення шляхів реалізації положень. Окреслено стримуючі фактори, що перешкоджають реалізації пунктів Української формули миру.

Ключові слова: формула миру, безпека, міжнародне співтовариство, збройна агресія, ООН, мир.

Polyukhovych O.I., Mishchuk I.V., Voznyuk S.S. Ukrainian peace formula: legal discussion.

The article is devoted to highlighting the legal nature of the Ukrainian Peace Formula, its compliance with the norms of national and international legislation, in particular, the debatability of the implementation of the provisions of the peace formula. The authors note that the Ukrainian Peace Formula became the work of the Ukrainian government after a number of fruitless conditions with the Russian Federation regarding the conclusion of a truce.

The determination of the Ukrainian side in the stated ten conditions, which are an instrument for establishing peace within the state, has been studied. Given the lack of regulatory legal acts to clarify the essence of the Ukrainian Peace Formula, for its full understanding, its own definition of the concept has been proposed: The Ukrainian Peace Formula is 10 indisputable conditions initiated by Ukraine for the end of military actions related to the encroachment of the Russian Federation on the territorial integrity of Ukraine, which constitute an interconnected set of measures aimed at restoring the territorial integrity of the state, guaranteeing security in the industrial sector and preventing similar situations in the future, bringing the perpetrators to justice, with the involvement of the international community.

It is noted that the implementation of the peace formula is envisaged in accordance with the Basic Law and the UN Charter with the possibility of involving special intergovernmental institutions. It is analyzed that the non-binding nature of UN resolutions and the presence of the Russian Federation's right of veto are negative factors on the way to the implementation of the provisions within the UN framework.

The commitment to the provisions of the international community's peace formula and the procedure for meetings to discuss ways to implement the provisions are monitored. The constraining factors that hinder the implementation of the points of the Ukrainian peace formula are outlined.

Key words: peace formula, security, international community, armed aggression, UN, peace.

Постановка проблеми. Ми є свідками того, як сьогодні дії російської федерації націлені не лише на знищення промислового сектору економіки, а й найбільшої цінності – людських життів. В таких умовах першочерговою необхідністю є закінчення воєнних дій та прийняття актів, що гарантували б мир у нашій державі. Важливим є аспект, що стосується самого поняття миру в контексті України. Це важливо визначити до того, як власне збройна агресія закінчиться, для того, щоб досягнути всіх поставлених цілей, зокрема повернення територій, ресурсів та, найважливіше, – громадян.

Вже понад 3 роки на рівні міжнародних організацій та держав обговорюються варіанти закінчення воєнних дій в Україні. Наша держава теж докладає великих фактичних зусиль задля припинення збройної агресії країни-агресора. Одним із таких напрацювань стала пропозиція власної Української формули миру, яка є баченням України завершити війну, що розв'язала російська федерація проти України, тим самим забезпечити національну, економічну, особисту безпеку та реалізацію основоположних міжнародних норм. Така політико-правова новела лише набуває свого поширення, тому для всебічного розуміння важливо дослідити суть та місце формули миру у національному та міжнародному середовищі.

Метою статті є правовий аналіз української формули миру у розрізі національного та міжнародного простору.

Стан опрацювання проблематики. Над аналізом природи Української формули миру працювали науковці В. Андрущенко, І. Долгов, І. Крупеня, М. Ноняк, К. Примаков, О. Тутутченко, Н. Тютенко та інші.

Виклад основного матеріалу. Питання безпеки особливо гостро турбує суспільство в умовах сьогодення. Безсумнівно, це є природним явищем, оскільки прагнення безпеки є базовою потребою кожної людини. Допоки людина не відчуває себе в безпеці, вона не може реалізувати потреби вищого порядку – соціальні та духовні, що викликає проблеми в побудові комунікації з іншими індивідуумами.

Комунікативні зв'язки є важливою складовою побудови суспільства, яке є ключовим елементом існування сучасної держави, та визначають належність людини до певної спільноти, тим самим визначаючи її громадянином, членом суспільства. Відчуття ж небезпеки серед суспільства призводить до регресу держави, що має неминучі наслідки для останньої у всіх сферах буття.

Так, на будь-яку державу здавна покладений обов'язок гарантувати безпеку своїм громадянам. Свого часу, давньогрецький філософ Епікур визначав головною метою держави неспричинення шкоди та гарантування безпеки людей [1, с 32]. Таких самих поглядів дотримувались Г.В.Ф. Гель, Ш.Л. де Монтеск'є, Дж.С. Мілль та інші видатні філософи.

Проте, незважаючи на загальновизнану аксіому, все ж безпека громадян та держави загалом може часто бути під загрозою через посягання на територіальну цілісність інших держав. Так, вже понад 10 років Україна потерпає від збройної агресії російської федерації, а її поширення на всю територію України від 2022 року поставило нагальне питання про необхідність завершення таких дій та безпекових гарантій у мирний період.

Варто пам'ятати, що переговори були незмінною частиною російсько-української війни, хоча й у різних форматах, вирішуючи питання, починаючи від обміну полоненими до поставок зерна. Як

показує досвід, до російської федерації потрібно застосовувати лише імперативні радикальні дії. Згадаємо лише Мінські угоди, які вважались «дорогою до миру» та були націлені на врегулювання ситуації у Донецькій та Луганській областях. Незважаючи на де-юре домовленості щодо врегулювання збройного конфлікту, де-факто російська федерація проводила контрольовану ескалацію, що стало наслідком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Така ж сама ситуація склалась із наступними спробами домовитись із державою-агресором. Так, зустрічі Нормандського формату, що були націлені на укладення перемир'я, були такими ж безрезультатними, як і Мінські угоди.

Як бачимо, на той час українська сторона мала лише три основні цілі цих переговорів: негайне припинення вогню, перемир'я та гуманітарні коридори. Однак від початку повномасштабного вторгнення позиція України стала більш рішучою на пошук шляхів врегулювання ситуації, що, на нашу думку, пов'язано із додатковими проблемними зонами, які повинні негайно вирішитись. Наприклад, у березні 2022 року техногенна катастрофа на Запорізькій АЕС не хвилювала суспільство, а зараз наявні ризики терактів з боку держави-агресора. Крім того, для українського уряду важливо забезпечити повний набір своїх інтересів, ймовірно розуміючи, що це не буде досягнуто за столом переговорів. І нарешті, виникла потреба донесення міжнародному співтовариству, що Україна не просто прийме тонку паперову обіцянку про припинення вогню – що якщо партнери збираються підштовхнути українців до переговорів, вони повинні підтримувати вирішення всіх невирішених питань.

Таким чином, 21 вересня 2022 року Президент України Володимир Зеленський під час засідання Генеральної Асамблеї ООН вперше на загал представив формулу миру як універсальний та справедливий засіб закінчення збройної агресії, що може мати місце не лише в Україні, а й в інших державах, де апіорі можуть відбуватись подібні обставини. Глава держави виклав п'ять беззаперечних умов реалізації формули миру: 1) покарання за агресію; 2) захист життя; 3) відновлення безпеки та територіальної цілісності; 4) гарантії безпеки; 5) рішучість захищатись [2]. Ці умови стали дороговказом до нормального функціонування держави як суверенного політичного утворення зі всіма його ознаками, тому реалізація цих умов – пріоритет не лише національний, а й міжнародний, оскільки Україна є суб'єктом міжнародного права та членом міжурядових організацій. Акцент робиться саме на реалізації приписів Статуту ООН, який закріплює за ООН дотримання у світі миру та безпеки.

Пізніше, 15 листопада 2022 року під час зустрічі Саміту лідерів G20, Володимиром Зеленським був оприлюднений детальний зміст формули миру, що складався із 10 пунктів – пропозицій України завершити збройні дії в межах держави, які стали заключними у подальшому поширенні та обговоренні у міжнародному просторі. Так, такими умовами стали:

1. радіаційна та ядерна безпека – повинні бути припинені будь-які ядерні погрози з боку держави-агресора;
2. продовольча безпека – необхідно забезпечити повний та вільний експорт українського продовольства;
3. енергетична безпека – необхідні гарантії, охорона та міжнародний моніторинг безпеки об'єктів енергетичної інфраструктури України;
4. звільнення полонених і депортованих осіб – здійснення шляхом повного обміну звільнення усіх громадян України, що утримуються на території російської федерації та на тимчасово окупованих територіях;
5. відновлення територіальної цілісності України – підтвердження російською федерацією територіальної цілісності України;
6. виведення російських військ і припинення бойових дій – повинен відновитись контроль України над усією територією державного кордону;
7. відновлення справедливості – притягнення російської федерації до відповідальності на національному та міжнародному рівнях;
8. екологічна безпека – забезпечення екологічної безпеки та протидія екологічним наслідкам воєнних дій;
9. недопущення ескалації – забезпечення на міжнародному рівні заходів щодо протидії новій агресії проти України, впровадження санкцій проти держави-агресора;
10. фіксація закінчення війни – підписання документу про підтвердження закінчення війни та надання гарантій безпеки, умов для післявоєнного врегулювання [3].

Зауважимо, що вище описані пункти є релевантними втіленнями положень ст.ст. 1, 2, 17, 18, 92 Конституції України [4], що вказує на важливість їх реалізації.

Також вважаємо логічним покладення в основу Української формули миру реалізацію приписів Статуту ООН. Оскільки Україна є учасницею ООН, дана організація не може залишатись осторонь

подій у нашій державі, що підтверджується ч. 1 ст. 1 Статуту ООН, де зазначено, що ООН має на меті «підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру. Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру» [5].

Загалом, формула миру є новим явищем у політико-правовому просторі, яка поки що не знайшла всебічного закріплення у національних нормативно-правових актах. Вбачаємо такий підхід необґрунтованим, оскільки створення нормативно-правової бази з питань реалізації умов формули миру стали б гарантами дотримання основоположних прав та свобод громадян відповідно до Конституції України та позитивним показником нашої держави на міжнародному рівні, тим самим утверджуючи рішучість та неухильність від обраного шляху закінчення воєнних дій.

Проте, у науковій площині активно обговорюється місце та значення Української формули миру для держави та світу.

До прикладу, М.В. Ноняк робить акцент на безпекову складову формули миру (радіаційну, ядерну, продовольчу, енергетичну), дотримання якої має велике значення для реалізації людиною права на мир – природно зумовленої потреби кожного, що повинна дотримуватись кожною окремою державою та міжнародною спільнотою загалом [6].

У свою чергу, А.Р. Крусян звертає увагу на такий важливий детермінант формули миру, як відновлення державного суверенітету, що нерозривний з принципами незастосування сили або загрози силою, мирне розв'язання міжнародних суперечок [7, с. 568].

На наш погляд, умови формули миру не доцільно розглядати за певними критеріями та виділяти ключові положення, оскільки у сумі вони є неподільним взаємопов'язаним комплексом утвердження миру в межах нашої держави (безпекова складова формули миру, ймовірно, не зможе передувати виведенню російських військ та відновленню державного суверенітету).

Таким чином, зважаючи на вище викладене, можемо запропонувати власне визначення формули миру, що розкриває її суть та значення: Українська формула миру – це ініційовані Україною 10 беззаперечних умов закінчення військових дій, пов'язаних із посяганням російської федерації на територіальну цілісність України, що становлять взаємопов'язаний комплекс заходів, націлених на відновлення територіальної цілісності держави, гарантування безпеки у промисловому секторі та недопущення подібних ситуацій у майбутньому, притягнення до відповідальності винних, за залученням міжнародного співтовариства.

Зважаючи на авторитет та міжнародне визнання ООН, великі надії нашого суспільства покладені саме на цю організацію, що фактичними діями спроможна врегулювати російську збройну агресію. Україна акцентує увагу на необхідності реалізації своєї формули миру, що має стати головним завданням ООН на порядку денному. Однак, задля втілення в реальність умов формули миру, остання повинна здобути прихильність та бути обговорюваною як організацією загалом, так і окремими державами.

Підґрунтям набуття Української формули миру світового значення стало ухвалення 23 лютого 2023 року Генеральною Асамблеєю ООН переважною більшістю голосів резолюції «Принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, що лежать в основі досягнення всеосяжного, справедливого та міцного миру в Україні» [8], якою вносить до програми ООН виконання ключових положень формули миру. Голосуючи за прийняття резолюції, держави тим самим висловили прихильність щодо умов Української формули миру. У свою чергу, серед держав, що є прибічниками російської федерації, частина утримались від голосування (серед них Казахстан, Китай, Іран, Пакистан та інші), а інша, відповідно, - виступили проти (Білорусь, КНДР, Еритрея, Малі, Нікарагуа, Сирія та, власне, російська федерація).

Згодом, 8 березня 2023 року, В. Зеленський мав зустріч із Генеральним секретарем ООН А. Гутеррішем, де зазначив на необхідності створення спеціального трибуналу щодо злочинів російської федерації, вчинених проти України, та відповідного проєкту резолюції ООН, яка підтримала б прагнення нашої держави щодо гарантування основоположних принципів міжнародного права [9], що є однією із умов реалізації формули миру.

Зауважимо, що резолюції, які ухвалюються Генеральною Асамблеєю ООН, не мають обов'язкової сили, однак заступниця міністра юстиції І. Мудра наголошує, що останні «впливають, а іноді й формують світовий політичний устрій» [10]. ООН впродовж останніх двох років змінила свій курс

від «спостерігача» до вчинення фактичних дій, які націлені на дотримання міжнародно-правових норм, що є позитивним фактором досягнення Україною миру.

З іншої сторони, накладення вето є гальмівним чинником виконання умов формули миру, як наслідок – неможливість ефективної роботи щодо припинення збройної агресії та притягнення до відповідальності держави-агресора, що не відповідає ні засадам формули миру, ні приписам норм Статуту ООН.

Важливо відмітити, що Українська формула миру зайняла чільне місце також серед держав Європейського Союзу. Так, 3 лютого 2023 року на черговому саміті Україна – Європейський Союз останній офіційно підтримав умови Української формули миру та пообіцяв надавати підтримку Україні для її реалізації [11]. Вважаємо, що це є позитивним етапом до становлення миру, зважаючи на діючі органи та організації протидії тероризму, створені Європейським Союзом. Т.С. Подорожна дослідила, що такими організаціями на сьогодні є Європейський антитерористичний центр, Євроюст та спеціальні слідчі групи, Європейська агенція з прикордонної та берегової охорони [12]. Важливо, що діяльність цих організацій не обмежується кордонами Європейського Союзу, що є позитивним аспектом залучення даних організацій до вирішення питань вчинення державою-агресором терористичних дій на території нашої держави та притягненням до відповідальності за злочини проти миру та національної безпеки.

Ми переконані, що співпраця із Європейським Союзом є неодмінною складовою реалізації формули миру на міжнародному рівні в рамках європейської інтеграції, оскільки завершення військових дій пришвидшить намір України стати повноцінним членом європейської спільноти.

Велику прихильність Українська формула миру здобула у США, Великій Британії, Новій Зеландії (раніше остання не фігурувала у відносинах з Україною, однак від початку повномасштабного вторгнення всіляко надає підтримку та допомогу нашій державі, зокрема – в екологічній безпековій перспективі), про що свідчить постійна комунікація представників цих держав [13, 14, 15].

Станом на сьогодні пріоритет держави стоїть на виконанні та імплементації Української формули миру. З цією метою проводяться зустрічі радників з національної безпеки з метою обговорення умов формули миру.

Початок був покладений у червні 2023 року у м. Копенгаген за участю 15-ти учасників (європейських союзників, Бразилії, Індії, Південно-Африканської Республіки та Саудівської Аравії), де висловлювались думки щодо реалізації формули миру, проведення мирних переговорів. Пізніше подібні зустрічі проводились у Саудівській Аравії, на Мальті, Давосі із залученням більшої кількості держав (83 під час останньої зустрічі) з метою шляхів реалізації Української формули миру [16].

Як бачимо, кількість держав збільшувалась з кожною наступною зустріччю радників з національної безпеки. Цікаво, що представники були з різних регіонів світу, що свідчить про вкорінення Української формули миру в геополітичному просторі. Станом на сьогодні, формула миру перебуває на етапі визнання та обговорення, а документальне закріплення положень реалізації умов формули миру, фактичні дії України та інших держав в розрізі таких зустрічей, ймовірно, будуть можливими під час подальших ком'юніті. Зауважимо, що Україна проявила ініціативу проведення Глобального саміту миру [16], який відбувся 15-16 червня 2024 р. у Швейцарії та був направлений на фактичну реалізацію шляхом підписання уже обговорених пунктів формули миру. На нашу думку, Саміт дав поштовх до конструктивного діалогу та вказав на необхідність міжнародної підтримки держав світового геополітичного простору. Крім того, сьогодні розглядаються варіанти проведення наступного етапу затвердження та подальшої реалізації пунктів Української формули миру.

Однак, незважаючи на активну участь міжнародного співтовариства в обговоренні способів реалізації формули миру, залишається ряд гальмівних чинників на шляху реалізації формули миру, які, на наш погляд, повинні враховуватись як державою, так і світовою спільнотою. Серед таких можемо виділити наступні:

- ні трибунали, ні репарації не відбуватимуться за згодою російської федерації;
- діалог не змусить російську сторону покинути українську територію чи прийняти докорінні зміни у своїй ворожій політиці;
- проросійська позиція низки держав фактично «блокує» важливі етапи реалізації Української формули миру;
- зміна керівників у державах, які є світовими лідерами, призводить до диктування нових умов для України, що гальмує подальші кроки до реалізації Української формули миру;
- не слід очікувати, що українська сторона прийме мирну угоду, яка не включатиме її умов для гарантій безпеки;
- відсутній дієвий механізм реакції на ядерні погрози з боку російської федерації;
- існує брак досвіду для вирішення проблеми екоциду під час мирних переговорів.

Висновки. Отже, така радикальна новела в національному та міжнародному просторі, як Українська формула миру підтверджує ініціативність та готовність України до завершення воєнних дій.

Історичний досвід показав, що владнання конфлікту самостійно між Україною та російською федерацією є безрезультатним, оскільки остання нехтує всіма домовленостями та нормами міжнародного права. Тому у розроблених десяти умовах завершення війни вбачається залучення міжнародної спільноти та дотримання міжнародних норм, тим самим – утвердження миру в нашій державі відповідно до положень Основного Закону та міжнародних нормативно-правових актів. Однак, формула миру не знайшла свого всебічного відображення у національному законодавстві, що не розкриває її суть. З огляду на це, ми пропонуємо власну дефініцію поняття «Українська формула миру»: це ініційовані Україною 10 беззаперечних умов закінчення військових дій, пов'язаних із посяганням російської федерації на територіальну цілісність України, що становлять взаємопов'язаний комплекс заходів, націлених на відновлення територіальної цілісності держави, гарантування безпеки у промисловому секторі та недопущення подібних ситуацій у майбутньому, притягнення до відповідальності винних, за залученням міжнародного співтовариства.

Не менш важливою є підтримка міжнародної спільноти, що уже вбачається у схваленні та широкому обговоренні формули миру на рівні міжнародних організацій та держав. Формула допомагає партнерам зрозуміти, як вони можуть зробити внесок у процес миробудівництва в нашій державі шляхом використання запропонованих умов як списку українських інтересів та знаходження способів їх забезпечення. Однак варто пам'ятати: російська федерація залишається ядерною державою; до моменту здійснення фактичних дій недоречно очікувати від переговорів з російською федерацією будь-яких значущих домовленостей; українська сторона твердо дала зрозуміти, що не підтримає мирної угоди без включення пріоритетних цілей формули миру; у міжнародному просторі відсутня значуща практика вирішення екоциду внаслідок збройної агресії.

Разом з тим, наша держава закріпила свою чітку позицію рішучості завершити військові дії, що позитивно сприйнялось державами та міжнародними організаціями у геополітичному просторі та є позитивним чинником на шляху до реалізації обговорюваних умов. А реалізація міжнародних норм стануть фундаментом відновлення миру в межах нашої держави та становлення її як потужного суб'єкта міжнародно-правових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Історія вчень про державу і право: підручник / ред.: Г.Г. Дамиденко, О.В. Петришин. Харків: Право, 2009. 256 с.
2. Офіс Президента України. Під час виступу на засіданні Генасамблеї ООН Володимир Зеленський представив українську формулу миру, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5eWjC0rEkTw>.
3. Україна завжди була лідером миротворчих зусиль; якщо Росія хоче закінчити цю війну, хай доведе це діями – виступ Президента України на саміті «Групи двадцяти». *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141>.
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.
5. Статут Організації Об'єднаних Націй : від 26.06.1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
6. Ноняк М.В. Безпека як передумова реалізації права людини на мир. *Наукові перспективи*. 2024. № 1(43). С. 691–699. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-691-699](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-691-699).
7. Крусян А.Р. Державний суверенітет України: забезпечення та захист в сучасних умовах. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 11(17). С. 562–573. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-562-573](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-562-573).
8. Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine: Resolution adopted by the General Assembly on 23 February 2023. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/063/07/pdf/n2306307.pdf?token=4F3RVBIT6KYffkoXU&pf=true>.
9. Українська правда. Як змінилися настрої в ООН з початку повномасштабної війни в Україні. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/05/15/7402253/>.
10. Офіс Президента України. Ми досягнемо європейських цілей нашої держави. Звернення Володимира Зеленського 03.02.2023, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fca7gYdbfsM>.
11. Спільна заява за підсумками 24-го саміту Україна – ЄС. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-24-go-samitu-ukrayina-yes-80765>.

12. Подорожна Т.С. Безпека Європейського Союзу крізь призму діяльності міжнародних органів і організацій, які ведуть боротьбу з тероризмом. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 3. С. 233–239. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.47>.
13. Кірбі каже, що США «просуватимуть» формулу миру Зеленського на міжнародній арені. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kirbi-formula-myr-viyna-ukrayina-ssha/32794492.html>.
14. Українська правда. Зеленський обговорив з Сунаком “формулу миру”, питання оборони і енергетики. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/9/7380066/>.
15. Зеленський закликав Нову Зеландію взяти на себе лідерство в підтримці одного із пунктів формули миру. УНН.13 грудня 2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2007098-zelenskiy-zaklikav-novu-zelandiyu-vzyati-na-sebe-liderstvo-v-pidtrimtsi-odnogo-iz-punktiv-formuli-miru17>.
16. Долгов І. Формула миру: вища математика геополітики. Перший Глобальний саміт миру замість Третьої світової. *Укрінформ – актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3815367-formula-miru-visa-matematika-geopolitiki-persij-globalnij-samit-miru-zamist-tretoi-svitovoi.html>.